

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI

INSTYTUT BADAŃ NAD POLONIAŁ I DUSZPASTERSTWEM POLONIJNYM

Symposium na temat: MŁODE POKOLENIE EMIGRACYJNO-POLONIJNE
LUBLIN, 16-18 maja 1988 r.

Gabriel GARÇON (Institut Catholique de Lille,
Centre d'Etude de la Culture Polonaise
de l'Université Charles de Gaulle de Lille)

PRÓBA ANALIZY PRZEMIAN MŁODZIEŻY POLONIJNEJ
WE FRANCJI NA PRZYKŁADZIE KATOLICKIEGO
STOWARZYSZENIA MŁODZIEŻY POLSKIEJ WE FRANCJI.

Symposium naukowe na temat "Młodego pokolenia emigracyjnego polonijnego", organizowane przez Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ma wyraźny charakter socjologiczny. Odnosnie do Francji, trudność omówienia takiej problematyki polega na tym że prac socjologicznych na temat samej młodzieży jest bardzo mało.

Celem więc niniejszego artykułu jest próba analizy przemian przede wszystkim młodzieży należącej do Związku Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej (KSMMP) we Francji, z uwypukleniem takich zagadnień jak aspiracje społeczno-zawodowe, postawy religijno-moralne młodzieży, jej stosunek do kraju pochodzenia.

Aby dokładnie omówić ewolucję stowarzyszenia i różnice zachodzące pomiędzy różnymi okresami, potrzebne jest oparcie się na chronologicznym zestawieniu faktów, zaczynając od założenia KSMMP we Francji i przedstawienia jego założeń programowych które uwarunkowały dalszy jego rozwój. Artykuł składa się zaś z trzech części omawiających okres przedwojenny, okres 1945+.-1965+., i okres po 1965+.

OKRES 1930-1939

Dane historyczne

Zebrawie konstytucyjne Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej (SMP) we Francji odbyło się dnia 6 kwietnia 1930 r. w Lens. Zaznaczyć należy że koła SMP istniały na Północy Francji, w zagłębiu górniczym Bruay en Artois, już kilka lat przed utworzeniem Związku; do najstarszych należą sekcje żeńska i męska w Houdain (1924 r.), sekcja żeńska w Bruay en Artois (1925 r.), sekcja żeńska w Berlin (1925 r.) i sekcja męska w Berlin (1928 r.). Zebranie konstytucyjne zostało zwołane staraniem zarządu Zjednoczenia Polskich Towarzystw Katolickich (Jan Szambelańczyk - prezes, Feliks Rakowski - sekretarz, Franciszek Ratajczak - skarbnik, Ks. Czesław Garstecki - sekretarz generalny), który też przewodniczył zjazdowi. Na zjazd przybył również Ks. Leon Tagoda, rektor Polskiej Misji Katolickiej we Francji z siedzibą w Paryżu, która kierowała duszpasterstwem dla Polaków rozproszonych po całej Francji.

Reprezentowane były koła żeńskie z Berlin, Bruay en Artois, Divion, Houdain, Libercourt, Oignies, Osticourt i Roubaix (razem 14 delegatek), oraz koła męskie z Berlin, Bruay en Artois, Houdain, Billy Montigny, Lens (syg 4 i syg 11) (4), Mazingarbe, Rouloy, Osticourt i Roubaix (razem 23 delegatów). W referacie o organizowaniu stowarzyszeń młodzieżowych, Ksiądz Garstecki podaje zaś że 24 towarzystwa młodzieży żeńskiej jak i męskiej, liczące wspólnie około 1000 członków, utrzymywali kontakt ze Zjednoczeniem.

Pierwszy zarząd był mieszany, czyli żeński i męski razem. W skład zarządu weszli: prezes: Franciszek Kotlarz (Bruay), zastępca: Marta Motawska (Bruay), sekretarz: Józef Fuchs (Houdain), zastępca: Stanisława Grzeszczyk (Houdain), skarbnik: Franciszek Ratajczak (skarbnik Zjednoczenia).

2

Następny walny zjazd Związku miał miejsce w Lens dnia 1 maja 1932 r.; ponownie obradowała wspólnie młodzież żeńska i męska. Podział organizacji SMP na dwa odrębne związki, Związek SMP żeńskiej (SMPZ) i Związek SMP męskiej (SMPM), nastąpił prawdopodobnie w 1933 r. (2).

Dwie przyczyny powodują, od 1933 r., pomysłowy rozwój Związku SMPM. Po pierwsze, na czele Związku stoją kolejno zarządy o wysokim wyrobieniu społecznym kłóte, przez ciągły kontakt z lokalnymi stowarzyszeniami, pobudzają ich do ożywionej działalności. A po drugie, Polska Misja Katolicka mianuje księdza kłóty, z tytułem Dyrektora Związku SMP męskiej, ma zająć się specjalnie organizacją młodzieżową i pomagać zarządowi w wykonaniu jego zadań.

Pierwszym dyrektorem Związku SMPM zostaje mianowany z dniem 1 marca 1933 r. Ksiądz Albin Jakubczak, na placówce duszpasterskiej w Harnes. Dnia 25 kwietnia 1934 r., Ksiądz Jakubczak zostaje odwołany do siedziby Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu; zastępuje go Ksiądz Stanisław Stefanik, który z kolei wraca do Polski, a urząd dyrektora sprawuje od 1 października 1934 r. Ksiądz Mieczysław Januszczak z diecezji poznańskiej. Pod koniec 1936 r., Ksiądz Januszczak obejmuje posadę generalnego sekretarza Zjednoczenia Polskich Towarzystw Katolickich, a dyrektorem SMPM zostaje Ksiądz Leon Płutowski, który pozostaje na tym stanowisku do wybuchu drugiej wojny światowej.

Skład zarządu związkowego od 1933 r. do 1939 r. przedstawia się następująco:

walny zjazd dnia 5 listopada 1933 r.:

- prezes Fuchs Józef (Houdain)
- sekretarz Broniatz Stanisław (Libercourt)
- skarbnik Mroź

walny zjazd dnia 10 lutego 1935 r.:

- prezes Kubala Florjan (Liévin)
- sekretarz Broniatz Stanisław
- skarbnik Mileczyński Ignacy (Harnes)

walny zjazd dnia 23 lutego 1936 r. : prezes Ambroży Alojzy (Barlin) 122
sekretarz Broniarz Stanisław
skarbnik Barthowiak Wojciech (Noyelles sous Lens)

ten sam zarząd został ponownie wybrany na zjazdach dnia 7 lutego 1937 r. i dnia 27 lutego 1938 r.

walny zjazd dnia 26 lutego 1939 r. : prezes Ambroży Alojzy
sekretarz Dąbkowski Karol (Ostricourt)
skarbnik Majcherek Kazimierz (Divion)

Należy podkreślić wielkie zaufanie jakie zdobyli wśród stowarzyszeń Ambroży, Broniarz i Barthowiak, swoją pracą i poświęceniem (3). Prezes Ambroży brał udział, w miarę możliwości, we wszystkich zebraniach i uroczystościach urządanych przez miejscowe koła, wygłaszając referaty i przemówienia aby wskazać właściwy kierunek działalności i zachęcić członków do dalszej pracy. A z dniem 15 maja 1934 r., dyrektor związkowy, Ksiądz Stefaniak, w porozumieniu z Polską Misją Katolicką, mianuje Stanisława Broniarza, współpracownika redakcyjnego wydawanego w Lille dziennika polskiego, Wiarus Polski (4), zastępcą dyrektora i generalnym sekretarzem Związku SMPM. W Libercourt, miejscowości zamieszkania sekretarza generalnego, został otwarty sekretariat gdzie sekcje SMP mogły załatwić wszelkie sprawy organizacyjne i redakcyjne dla działu "Wiadomości z SMP", prowadzonego przez Stanisława Broniarza od początku 1934 r. (5) i publikowanego w dodatku dla młodzieży pod tytułem Świątek Dziecięcy wydawanym przez Wiarus Polski.

Na początku 1934 r., z powodu jego rozwoju, Związek SMPM zostaje podzielony na trzy okręgi. Z inicjatywy zarządu związkowego, odbyły się zebrania konstytucyjne: okręgu I Lens (dnia 14 stycznia, okręgu II Douai dnia 21 stycznia, okręgu III Bruay en Artois (6) dnia 4 marca. A w 1938 r., zostały założone Abracki Okręg Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży i Dzieci (7), oraz okręg IV Montceau Les Mines (8).

173⁴

Ogólnych danych statystycznych zachowało się bardzo mało. Zanotowano jedynie że w 1935 r. Związek SMPM liczył 28 stowarzyszeń z liczbą 1860 członków. Ten stan utrzymał się na pewno do wybuchu wojny światowej (9). Najlepiej rozwijał się okręg Bruay en Artois, do którego należało w 1938 r. 10 stowarzyszeń, a same koto w Bruay liczyło 130 członków.

Na czele Związku SMPZ stała od 1934 r. jako prezeska Teresa Durczyńska (Harna), a dyrektorem związkowym był Ksiądz E. Gielec (Liévin). W 1938 r., zachotowawszy na setce, Ksiądz Gielec prosi Rektorat Polskiej Misji Katolickiej o przeniesienie do mniej rozległej parafii w Baudras (Środkowa Francja); a z dniem 1 marca 1938 r., dyrektoriat Związku żeńskiego objmuje Ksiądz Leon Plutowski, który staje się więc dyrektorem obydwóch związków. Na walnym zjeździe dnia 24 kwietnia 1938 r. w Lens, został wybrany zarząd w następującym składzie: Teresa Durczyńska - prezeska, Irena Majchrzak (Axion) - sekretarka, Maria Kubas (Noeux les Mines) - skarbniczka, na miejsce ustępującego zarządu: T. Durczyńska - Helena Sieszczyła - Olejniczak. O funkcjonowaniu władz naczelnych Związku SMPZ nie wiele wiadomo, oprócz faktu że urząd prezeski sprawowała od 1934 r. do wybuchu wojny światowej Teresa Durczyńska.

Związek SMPZ podzielony był również na okręgi, pokrywające się z okręgami Zjednoczenia Polskich Towarzystw Katolickich. Dopiero na zjeździe dnia 24 kwietnia 1938 r., Ksiądz Plutowski, celem ułatwienia pracy i lepszej współpracy między stowarzyszeniami żeńskimi i męskimi w danym regionie, postawił wniosek, który został przyjęty, o zmianę podziału Związku na okręgi odpowiadające terytorialnie okręgom Związku SMPM. I tak n.p. dnia 7 sierpnia 1938 r. został założony Okręg III Bruay en Artois Związku SMPZ.

Stan liczebny Związku żeńskiego także jest mało znany. W 1938 r., liczył 1200 członkin zrzeszonych w 30 stowarzyszeniach; istniały ponadto stowarzyszenia należące do Związku, których, z powodu braku bliższych danych, nie licono w powyższym

zestawieniu (10). Większość kół żeńskich należała do okręgów Północnej Francji. Okręg Alzacki liczył 3 sekcje żeńskie, a Okręg Montceau les Mines również 3 (11). Powstawały również odosobnione koła, n.p. w 1936 r. w La Ricamarie (region Saint Etienne), a w miejscowościach mniej licznie zamieszkałych przez Polaków, mieszane stowarzyszenia młodzieży żeńskiej i męskiej, n.p. powstała w 1938 r. "sekcja młodzieży katolickiej męskiej i żeńskiej pod wezwaniem Świętego St. Kostki przy Bohu Polsko-Katolickiego Związku Parafialnego w Troyes".

W 1935 r., aby bardziej podkreślić charakter katolicki organizacji młodzieżowej istniejącej równocześnie w Polsce pod tą samą nazwą i włączyć ją w ogólne ramy akcji katolickiej, konferencja episkopatu polskiego nadała jej nowy statut i nazwę "Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej - KSMP". Nazwę tę przyjął już w 1935 r. Związek SMPM we Francji; natomiast zmiana nazwy Związku żeńskiego na KSMPŻ, choć uchwalona na zjeździe poprzednim, zatwierdzona została dopiero na zjeździe dnia 24 kwietnia 1938 r..

Program pracy

Program pracy organizacji KSMP cechują przede wszystkim przywiązanie do wiary katolickiej i Kościoła, oraz poczucie przynależności do narodu polskiego. Te kierunki przyświecały ruchowi młodzieżowemu przez cały okres przedwojenny. Na przykład, w "Odczucie do Młodzieży Polskiej we Francji" wydanej w 1932 r. przez SMP czytamy: « (...) Celem Stowarzyszenia Młodzieży jest: wychowanie dzielnych i szlachetnych ludzi przez kształcenie i rozwój ich ducha, umysłu i ciała. Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej powierają młodzieży, jak ma wzrastać w uczciwych zasadach i czystej atmosferze moralnej, i przygotowywać się do przyszłej pracy na niwie religijno-narodowej. (...), młodzieży chce żyć dla Boga i Ojczyzny; (...) » . Innym przykładem ścisłego powiązania katolickiego charakteru pracy w stowarzyszeniu z narodowym, przynajmniej

125⁶
w opinii jego członków działaczy, stanowią wszystkie artykuły pisane do
działów "Wiadomości z SMP" Wianusa Polskiego lub "Gosów - Sprawy Służ"
Narodowca, relacje prasowe z poszczególnych imprez, referaty i przemówienia
wygłaszane na zjazdach i różnych uroczystościach (12), rezolucje ideowe (13).

Stowarzyszenia dążyły do realizacji programu pracy przez regularne
zbiórki podczas których były wygłaszane odczyty na tematy religijne czy narodowe,
urządzane różne gry i zabawy, wreszcie przygotowane obchody z okazji rocznicy
powstania stowarzyszenia czy tak zwanego "Święta Druhen" lub "Święta Druhow"
w niektórych kołach. Obchody urządzały ponadto zloty, i tak zwane "Święta Młodzieży"
z okazji święta Stanisława Kostki, patrona organizacji, na które zjechały się
wszystkie koła należące do danego obwodu (14). Związki urządziły również trzy
wspólne Zloty - Kongresy młodzieży żeńskiej i męskiej: 22. IX. 1933+ w Carwin, 15. VIII. 1936+
w Hornes i 21. VIII. 1938+ w Wąziens, « dla pokorzenia wielkiego przywiązania do
wiarę katolickiej i publicznego wykazania pracy fizycznej i dobroku kulturalno -
oświatowego » (15). Na każdym Zlocie - Kongresie przybyło około 1000 członków
Związków KSMP. Wszystkie uroczystości tego rodzaju miały jednaki przebieg:
rano msza święta koncelebrowana i defilada, popołudniu rozgrywki sportowe (16),
a wieczorem przedstawienie złożone z inscenizacji, pieśni, tańców ludowych, sztuk
teatralnych, wykonanych przez poszczególne koła, i często poprzedzone referatem
o celach i zadaniach organizacji, o jej roli wychowawczej w duchu katolickim i
polskim (zwłaszcza podczas uroczystości świętego Stanisława Kostki).

Sprawy religijne i administracyjne były zaś omawiane na
"kursach organizacyjnych" zorganizowanych przez Związek w poszczególnych obwodach,
zwłaszcza w okresie przed uroczystością świętego Stanisława Kostki. Na przykład,
dnia 4 kwietnia 1937+ w Hailicourt, odbył się drugi z kolei kurs wychowania

126 7

organizacyjnego dla KSMP Okręgu Bruay-en-Artois; obecnych było 35 delegatów z 8
towarzystw na 10 należących do Okręgu; referaty wygłosili przez Związek A. Ambroży
na temat: Akcja katolicka a zarządy KSMP, i sekretarz St. Broniarz na temat:
KSMP a kwestja społeczna i dzisiejsze jej rozwiązanie. Natomiast, choć myśl urządzenia
seholleji dla członków pragnących pogłębić zarady wiary katolickiej, podał jż na
Wielkim Zjeździe dnia 10 Lutego 1935 r. przez związkowy Florian Kubala, z powodu braku
odpowiednich funduszy, do realizacji tego zamiaru doszło dopiero w 1939 r.. Od 28 do
30 stycznia 1939 r., z inicjatywy Rektora Polskiej Misji Katolickiej, Księdza Cegiłki,
i duchowieństwa polskiego, zostały zorganizowane pierwsze seholleje połączone z
kursem dla kierowników KSMPM w domu prowadzonym przez Księża Wędrzocha i
Bobrowskiego, ze zgromadzenia Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (Pallotyni),
w Amiens. Udział w tych sehollejach wzięło 31 delegatów kół KSMPM z Północnej Francji
i zarząd Związku. Modniczy towarzyszyli Rektor Polskiej Misji Katolickiej, Ksiądz Cegiłka,
Dyrektor Związków KSMP, Ksiądz Płutowski, oraz miejscowi Księża Wędrzoch i
Bobrowski. Referaty wygłosił Ksiądz Maciot z Warszawy na następujące tematy:
filozofia, religia katolicka, życie katolickie, Kościół, historia Kościoła starożytnego-
średnowiecznego- nowoczesnego, narodzienie Europy, akcja katolicka w obowiązku
Polaka- Katolika.

Do Związków KSMP należała młodzież poraszkolna w wieku od
14 do 25 lat; dziewczyny zatrudnione były przeważnie w zakładach włókienniczych lub
na służbie domowej, a chłopcy w kopalniach węgla. Sekretarz generalny Związku KSMPM,
Stanisław Broniarz, pracujący w redakcji dziennika Wiarus Polski, stanowić na pewno
wyjątek wśród członków KSMP (17). Toteż praca kulturalno- oświatowa ograniczała się
do nakłonienia członków do czytania prasy i książek polskich, i do pielęgnowania mowy
ojczystej. W tym celu używano przedewszystkim teatr. Program haridej uroczystości,
rocznicy powstania stowarzyszenia - zlotu okręgowego - Święta Modniczy - Kongresu, składał się

127 8

z jednej większej lub kilka mniejszych sztuk teatralnych; pieśni i tańce ludowe służyły tylko do uzupełnienia programu. N. p., na pierwszym okręgowym Świecie Młodzieży Okręgu III Bruay-en-Artois Związku KSMPM dnia 8. XI. 1936 r. w Barlin, wystawiono aż siedem sztuk teatralnych; Okręg Alzacki i Okręg III KSMPM urządzały także konkursy teatralne. Wystawione były komedje, dramaty właszora o treści religijnej, nieraznych autorów; pewne kółka posiadały jednak zespoły amatorskie o wysokim poziomie artystycznym, jak n. p. stowarzyszenie Sallaumines które odegrało Niespodziankę Rozwotowskiego i Balladynę Słowackiego.

Natomiast bezpośredni kontakt młodzieży z Polską był tylko okazjonalny. Związki we Francji pracowały niezależnie od Związków KSMP w Polsce; nie było zatem wzajemnych odwiedzeń pomiędzy organizacjami. Jedynie, w lipcu 1935 r., Tadeusz Szalkowski reprezentował Związek KSMPM na zlocie i konferencji młodzieży polskiej z zagranicy w Warszawie; w lecie 1937 r., w ramach pielgrzymki organizowanej przez Zjednoczenie Polskich Towarzystw Katolickich z okazji Kongresu Chrystusa Króla w Poznaniu, grupa 20 członkin i 20 członków Związków KSMP, kierowana przez Księdza Dyrektora Plutowskiego, prezeskę Durczyńską i prezesa Ambrozego, skorzystała z dwutygodniowego objazdu po Polsce; a w 1938 r., z okazji ogólnopolskiego zlotu KZMM w Częstochowie w dniach 24 i 25. IX, wyjechała do Polski delegacja Związku KSMPM, a podczas uroczystości, prezes Ambrozij i sekretarz Broniarz zostali przyjęci przez kierownictwo Związku polskiego i zlotu częstochowskiego.

Lata 1945-1965

Po zakończeniu działań wojennych, praca w poszczególnych stowarzyszeniach i okręgach została natychmiast wznowiona: reorganizowany w lutym 1945 r., już 6 maja tego samego roku, okręg KSMPM Bruay en Artois urządził pierwszą powojenną uroczystość młodożeńską. A w drugiej połowie 1945 r. związki prowadziły ożywioną działalność reorganizacyjną (18) pod przewodnictwem prezeki Teresy Durczyńskiej, prezesa Alojzego Ambrozego, i dyrektora Księdza Mieczysława Januszcza. Organizacja szybko odzyskała swoją przedwojenną żywotność. N.p. na walnych zjazdach Związku żeńskiego dnia 8 grudnia 1946 r. i Związku męskiego dnia 22 grudnia 1946 r., zostały powzięte decyzje podziału okręgu Lens na dwa okręgi: Billy-Montigny i Lens, z powodu rozwoju i ilości stowarzyszeń w tym regionie (19). W lutym 1947 r., na ankietę przeprowadzoną przez Księdza Januszcza, odpowiedziały 32 koła żeńskie i 22 męskie; z innych źródeł wiadomo ponadto że pewne koła, nie figurujące w ankiecie, w tym czasie już wznowiły działalność. Zwracać trzeba że ruch KSMP rozwijał się na terenie całej Francji: ożyły stowarzyszenia w regionie Montceau les Mines, a w latach 1946-1951 zostały założone koła w regionie Saint Etienne (Beaulieu, La Chara, La Talandiere, Saint Etienne-Cote Chaude, Saint Etienne-Soleil Marais), w Ardenach (Revin, Moussonville), we Wschodniej Francji (Tucquegnieux, Trieux, Blenod, Pont à Mousson), w Normandii (Monderville, Pohigny), w regionie paryskim (Villers Saint Paul, Melun-Dammarié les Lys, Troyes, Argentueil). Prezesa związku, Helena Malinska, i prezes związku, Bolesław Szambelanowicz, pisali w sprawozdaniu o stanie Związków sporządzonym w listopadzie 1951 r., że w skład Związków wchodziło 7 okręgów: Lens, Billy-Montigny, Douai, Bruay en Artois, Wschodnia Francja, Paryż, Środkowa Francja (20), że Związek żeński

10

liczyła 67 osób i około 3250 członkin, a Związek męski 62 osoby i około 3050 członków. 119

Stan liczebny Związków uległ w latach 1950-tych stopniowemu zmniejszeniu. Ubytek członków pogłębił się jeszcze od początku lat 1960-tych, jak to wynika ze sprawozdań złożonych na walnych zgromadzeniach, lecz nie zawierających niestety dokładnych statystyk.

Program pracy KSMP opierał się na tych samych zasadach co przed wojną światową. N. p. w sprawozdaniu pod tytułem "Kierunek wychowania młodzieży polskiej we Francji" przedstawionym we wrześniu lub październiku 1946 r. (21) na zebraniu księży polskich pracujących we Francji, Ksiądz Januszczak przedstawił dzieła organizacji KSMP w następujący sposób: « Związki Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Męskiej i Żeńskiej we Francji zakładają sobie wychowywać młodzież polską, przeważnie z otoczków robotniczych, w obcym kraju, w czasach rozbitcia narodowego, w czasach naznaczonych specjalnym piętnem powojennych dzieł do pomieszczenia pojęć o celach jednostki, rodziny i społeczeństwa, na "świątłych i czynnych członków Kościoła Katolickiego, przygotowanych do indywidualnego i zbiorowego apostołstwa Chrystusowego oraz do szerzenia zasad katolickich poprzez wszystkie dziedziły życia i kultury". (...). Odtąd, według nas, trzy punkty zasadnicze należy wysunąć na pierwszy plan i nad nimi pracować. Są to: 1- pogłębienie życia religijnego, 2- pogłębienie uświadomienia narodowego, 3- powolne i delikatne pogłębienie życia obywatelskiego. (...) ».

To sformułowanie celów stowarzyszenia KSMP niewiele odbiegało więc od deklaracji ideowej zawartej w "Odezwie do Młodzieży Polskiej we Francji" z 1932 r.

Do konkretnej realizacji tych celów, wzywano były również te same formy działalności. Podstawową pracę w lokalnych stowarzyszeniach prowadzili przede wszystkim miejscowi duszpasterze lub niektórzy bardziej doświadczeni członkowie, wygłaszając odczyty, prowadząc pogadanki na różne tematy religijne, wychowawcze czy narodowe, albo wybrane przez duszpasterza, albo prowadzone

według rocznego programu ustalonego przez Dyrektora Związków . N. p., z okazji Roku Świątecznego 1950, program związkowy zalecał przetrobienie dwóch tematów : z dziedziny wychowania religijnego "zagadnienie Kościoła" (Kościół Chrystusowy w ogólności - ustroj Kościoła Katolickiego - inne kościoły są nieprawdziwe - zbawienie tylko w Kościele - Kościół a państwo), a z dziedziny wychowania narodowego "Polska a Kościół" (Chrzest Polski - duch Kościoła w dziejach Polski - chrześcijańskie posłannictwo Polski - Kościół w Polsce wobec okupacji i walka o wolność - kult maryjny w Polsce - święci polscy - Papieństwo a Polska) (22).

Oryginalnością w pracy religijno-wychowawczej było prowadzenie kursów letnich, wydanie własnego czasopisma pod tytułem Moje Serce, i urządzanie tak zw. "Dni skupienia".

Kursy letnie zainicjował Ksiądz Januszczak już w 1945 r. w Chevilly (Loiret), i w 1946 r. i 1947 r. w Ornolac - Usset les Bains i Fougax (Pireneje). Kolejni dyrektorzy . Związków, Księża Stolarek i Lewicki, ze zgromadzenia Oblatów Maryi Niepokalanej, dalej prowadzili tę akcję w Essomes sur Marne (Aisne) (rok 1949 i rok 1950), w Haybes (Ardeny) (rok 1951), a następnie w ośrodkach Księży Oblatów w La Ferté sous Jouarre (Marne) i w Stella-Plage (Pas de Calais) (do 1958 r.) (23). A od 1957 r., przeważnie w miesiącu września, były regularnie urządzone w Stella-Plage dwu-dniowe spotkania zwane "week-end KSM" (24). W programie tych rozlicznych kursów i spotkań, nie brakowało części rozrywkowej i uprawiania sportu, ale zarazem istniała możliwość gruntowniejszego prowadzenia akcji pogłębienia wiedzy religijnej, oświecania narodowego, czy wychowania społecznego; omawiane były także sprawy organizacyjne, a pewne zajęcia służyły jako kurs instruktorski dla wyszkolenia kadry młodzieżowych (25).

Natomiast, wyjątkowym celem urządzanych przedsięwzięć w okęgach (26) "Dni skupienia" było pogłębienie wiedzy i życia religijnego członków KSM. Od 1961 r. Związki zaczęły bardziej regularnie urządzać podobne "Dni skupienia"; nazwano je zaś

131 12

"sekolijkami", a spotkania okręgowe "dniami wymiany myśli".

Czasopismo pod tytułem Młode Serce, prowadzone przez kolejnych dyrektorów związkowych, Kwiezy Januszczaka, Stolaraka i Lewickiego, ukazywało się nieregularnie od grudnia 1946 r. do 1953 r.. Nie istnieje kompletny zbiór pisma, a odnalezionych zostało jedynie 19 numerów. Artykuły publikowane w Młodym Sercu można podzielić na trzy kategorie: religia, uświadczenie narodowe, życie organizacyjne. Głównym tematem religijnym było wychowanie moralne młodzieży; były także artykuły o historii świętej i o doktrynie Kościoła. Kategoria mająca za cel uświadczenie narodowe młodzieży zawierała artykuły o pisarzach polskich z wyciągami ich dzieł, o tradycjach i obrzędach ludowych, o historii polskiej. Kategoria poświęcona życiu organizacyjnemu zawierała oczywiście mnóstwo sprawozdań z działalności KSM-owej ilustrowanych wieloma zdjęciami, ale również artykuły na temat metody prowadzenia Koła czy okręgu, roli poszczególnych odpowiedzialnych, programu pracy organizacyjnej (27). Liczne okładek, biuletyny, listy okładek, zawierały także bogaty materiał.

Część poranna cotygodniowych walnych zjazdów związkowych poświęcona była również działalności religijno-wychowawczej. Były przede wszystkim wygłaszane referaty na tematy religijne jak n. p.: "apostolatwo w dobie współczesnej" (20 i 27 marca 1949 r.), "wiarą pustą formą czy treścią prawdziwą" (1 marca 1959 r.), "osoby świeckie w sobocie powszechnym" (26 marca 1962 r.), itd... Do 1953 r. walne zjazdy Związku żeńskiego i Związku męskiego odbywały się oddzielnie. Począwszy od 1953 r., miały miejsce w tym samym dniu; w części przedpołudniowej, młodzieży żeńska i męska brała wspólny udział w dyskusji nad wygłoszonymi referatami; w części popołudniowej, Związki dokonywały oddzielnie przeglądu osiągniętych wyników, wyboru zarządu na następną kadencję, i ustalenia programu pracy na przyszłość. A od 1965 r., całonocne obrady toczyły się wspólnie.

Liczne obchody miejscowe, zloty okręgowe i związkowe, przyczyniały się także, w pewnej mierze, do podtrzymania ducha katolickiego w formie organizacji. Od 1946 r., okręgi i związki urządzały każdego roku wspólny zlot młodzieży żeńskiej i męskiej, którego przebieg podobny był do przedwojennych zlotów.

Na szczególną uwagę zasługują zloty związkowy w Noeux les Mines dnia 15 sierpnia 1947 r., który był wskaźnikiem zupełnej odbudowy organizacji KSMP po zawierusze wojennej, zlot w Bruay en Artois dnia 15 sierpnia 1949 r. połączone z obchodem 25-lecia Polskiego Zjednoczenia Katolickiego, oraz zlot w Valenciennes dnia 1 lipca 1962 r. zorganizowany, w ramach przygotowań do obchodów Tydzieńca Chrystu Polaki, wspólnie z innymi związkami młodzieżowymi: Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Sokółów, Związek Młodzieży "Wici". Wszystkie zloty, a przede wszystkim zloty związkowe, cieszyły się wielkim powodzeniem (28); młodzież gromadnie zjechała się na tych zlotach (n. p. 2000 członków w 1957 r., 2500 członków w 1958 r.), a starsze społeczeństwo licnie jej towarzyszyło. Wspólnie i głęboko przeżyte msze święte, z udziałem osobistości kościelnych, duchowieństwa polskiego, przedstawicieli wszystkich organizacji polonijnych o charakterze katolickim, wielkiej liczby rodziców i społeczeństwa polonijnego, utrwalały młodzież w duchu katolickim.

Wynika więc z tych wszystkich powodów że przez cały omawiany okres, Stowarzyszenie KSMP należycie spełniło swoje zadanie katolickiego wychowania młodzieży. A wskaźnikiem tego może stanowić fakt że w okresie od 1950 do 1960 r. 19 druhen wstąpiło do klasztoru (29).

Jeżeli chodzi o charakter polski organizacji, czytając książki protokołowe i przeglądając archiwa Związków, można stwierdzić że, w swych założeniach, KSMP ogólnie zachowało swoją polską cechę. A na wszystkich zjazdach czy uroczystościach, charakterystyka ta była ciągle podkreślana. Trudno jednak, na podstawie dokumentów,

określić jaki wpływ na stowarzyszenia miejscowe i ich członków miały wskazówki zarządów związkowych i dyrektora o utrzymaniu polskości. Pewne jest natomiast że młodzież nie była obojętna na wydarzenia zachodzące w Polsce i żywo na nich reagowała. N.p. ulotka propagandowa z okazji "Święta Młodzieży" zorganizowanego dnia 22 listopada 1953 r. w Bruay en Artois przez tamtejsze okręgi głośniła: «Okręg KSMF Bruay urządza wielkie święto młodzieży pod znakiem protestu przeciw prześladowaniu religijnemu i krępowaniu swobód obywatelskich w Polsce (...)». A na akademii złotowej dnia 8 lipca 1956 r. w Lens, młodzież złożyła hołd poległym mieszkańcom miasta Benaria (30).

Niemniej jednak, pewne wypowiedzi zarządów związkowych lub dyrektora wskazują na utratę znajomości języka polskiego przez członków. To zjawisko wystąpiło w ciągu lat 1950-tych, a na początku lat 1960-tych stało się poważnym problemem dla organizacji, gdyż dotychczas obowiązkowym językiem podczas obrad zaradkowych n.p. był język polski. Wobec tego, zarówno dyrektor, ksiądz Józef Ławicki, jak i prezeska Związku żeńskiego, Maria Krubowska, stwierdzając trudności członków w opanowaniu języka polskiego, podkreślali, na Walnym Zjeździe Związków dnia 5 marca 1961 r., konieczność mówienia po polsku w rodzinach i przeprowadzenia nauki języka polskiego w poszczególnych stowarzyszeniach. Lecz Związki nie dysponowały odpowiednich środków aby urzeczywistnić to zyczenie; zaobserwowana tendencja ku nieznanym języka polskiego stała się więc nieodwracalna, mimo dalszych wysiłków aby jej zapobiec (31).

Przyczyny tego zjawiska są różne i, w pewnym stopniu, stłuszone dla ogółu młodzieży polonijnej we Francji: stan nauczania języka polskiego (poza wyjątkami jak w istniejących polskich szkołach średnich we Francji, nauka języka polskiego odbywała się jedynie na poziomie szkół powszechnych i na wydziałach polonistyki w kilku uniwersytetach lub wyższych uczelniach; stąd niemożliwość, dla młodzieży powyżej 12-14 lat,

134¹⁵

normalnego uczenia się języka polskiego); utrata wszelkich kontaktów z Polską nastąpiła w okresie tak zw. zimnej wojny; stopniowe i coraz większe wykształcenie zdobyte w szkołach francuskich. W pierwszych latach po wojnie, większość członków KSMF stanowiła, tak jak przed wojną światową, młodzież paraszotowa pracująca zawodowo. Pracując razem n. p. w kopalni węgla, żyjąc w zwartej grupie w jednym osiedlu, młodzieź mogła łatwiej rozmawiać między sobą po polsku. lecz z powzięciem decyzji pozostania we Francji na niewiadomy jak długi okres czasu, polscy emigranci zaczęli myśleć o poprawieniu warunków życiowych ich dzieci w kraju osiedlenia, i o zachęceniu ich do dalszej nauki w szkołach średnich i wyższych. Uczęszczając do szkoły francuskiej, młodzieź coraz bardziej zatracala znajomość języka polskiego. W wielu wypadkach uczęszczanie do szkoły francuskiej było również powodem zerwania kontaktu z ośrodkiem polonijnym, stąd ubytek dla ruchu młodzieżowego; a młodzieź studiująca, pozostająca w szeregach organizacji ale mająca w stosunku do niej większe wymagania niż inni członkowie, stanowiła też niekiedy problem dla stowarzyszeń. Problem ten został rozpatrzony na Walnym Zjeździe Związków dnia 1 marca 1959 r.; obecne delegacje przestrzegały jednak « przed niebezpieczeństwem mimowolnego podziału KSMF na grupy wykształconych i niewykształconych » (32). Wydaje się że problemu tego nie zbadano bardziej gruntownie.

Mimo tych trudności, omawiany okres stanowi na pewno jeden z najbogatszych w dziejach KSMF we Francji: we wszystkich imprezach zorganizowanych czy to na szczeblu lokalnym, czy okręgowym lub związkowym, młodzieź brała liczny udział; angażowała się też czynnie w życie narodowo-katolickie wspólnoty polskiej we Francji. Podkreślić trzeba ogromny wkład w pracę młodzieżową położony przez miejscowych duszpasterzy polskich, Księżę

Dyrektorów Okręgowych, Księży Dyrektorów Związkowych: Mieczysław Januszczyk (1945 - styczeń 1948 r.), Konrad Stolarz (styczeń 1948 r. - wrzesień 1951 r.), Józefa Lewickiego (październik 1951 r. - grudzień 1966 r.) (33) którego stowarzyszenia obdarzały wielkim zaufaniem i szacunkiem i który miał ogromny wpływ na członków. Do ożywienia działalności stowarzyszeń KSMP i nadania im odpowiedniego poziomu przyczynił się także fakt że w tym okresie, na czele okręgów i związków, stały osoby głęboko przekonane o doniosłym charakterze ich zaangażowania w pracę społeczną, które, piastując odpowiedzialne funkcje przez kilka lat, zapewniły trwałość organizacji i dbały o zachowanie jej założeń programowych. Oto nazwiska kilku tych reawizowanych działaczy związkowych (34):

związek KSMPZ: Teresa Durczyńska (prezesa do 1948 r.), Helena Szymańska (prezesa rok 1949/50), Helena Malinska (prezesa 1950-1954), Janina Tamas (prezesa 1954-1958), Maria Krukowska (prezesa 1958-1968), Helena Czernwinska (skarbniczka 1949-1969), Janina Stanko (sekreterka ? - 1968), Lidia Klaczyńska (sekreterka 1962-1968);

związek KSMPM: Alojzy Ambroży (prezes do 1949 r.), Bolesław Szambelanóczyk (prezes 1949-1953), Jan Szubert (prezes rok 1953/54), Bernard Musielak (prezes 1954-1957), Edward Papalski (prezes 1957-1962), Kazimierz Sójka (prezes 1962-1967), Franciszek Baranowski (sekreter 1949-1954), Jan Andrzejewski (sekreter 1954-1957), Stanisław Hudziak (skarbnik 1947-1954), Józef Piechowiak (skarbnik 1954-1968), Marian Kajczyk, Stefan Ozarowski, Zygmunt Palczewski, Stefan Witkowski (sekreter Komitetu Koordynacyjnego Kół Seniorów, opiekun Okręgu Bruey en Artois).

Lata 1965-1978

Trudności napotkane przez KSMP, wyżej omawiane (utrata znajomości języka polskiego; coraz większy procent studentów wśród członków, mających większe wymagania w stosunku do organizacji ale równocześnie mniej czasu do poświęcenia dla niej; struktura organizacyjna nie odpowiadająca istniejącym warunkom pracy wśród młodzieży; itd.), doprowadziły, po 1965 r., organizację do pewnego stanu kryzysowego, jak to wynika z referatu wygłoszonego na Zjeździe Rektorów Mijsji i Prowadzących duszpasterstwo wydzielone w dniach 10-12 grudnia 1969 r. w Rzymie przez ówczesnego Dyrektora Związku, Księdza Mariana Waterny, ze zgromadzenia Oblatów Maryi Niepokalanej:

« (...) Niestety stwierdzić należy, że ta Organizacja ulega od pewnego czasu widocznemu kryzysowi (...). Nie tak bardzo dawne sprawozdania moich poprzedników wzmieniają liczbę członków KSMP na 2000. W tej chwili trudno mi ustalić dokładną liczbę, bo od niedawna jestem Dyrektorem, ale widzę według arkuszy rozestanej w związku z dzisiejszym zjazdem, że skład Stowarzyszeń zmniejsza się, za wyjątkiem tylko kilku które utrzymały stan uprzedni. Są i częste wypadki, że tam, gdzie kiedyś istniało wielkie i dobre prosperujące stowarzyszenie, dzisiaj zostały tylko kroniki i może sztandar. (...) ».

Niemniej jednak, opracowanie tematu "odpowiedzialność - jej pojęcie oraz znaczenie w życiu człowieka" podczas Dni wymiany myśli połączonych z walnymi zebraniem obiegowymi w 1970 r., oraz przeprowadzenie, pierwszego tego typu, kursu formacyjnego w grudniu 1970 r., przyczyniły się do uświadomienia młodych członków o ich roli w organizacji i do zachęcenia ich do powzięcia różnych odpowiedzialnych stanowisk. I tak, na Walnym Zjeździe Związków dnia 28 marca 1971 r.,

177 18

skład zarządów związkowych uległ całkowitej zmianie: zostali wybrani nie pełniący dotąd większych odpowiedzialności w stowarzyszeniu młodzi członkowie, prezeską została Maria-Franciszka Sobota a prezesem Gabriel Garçon.

Pierwszą troską nowych zarządów była reorganizacja administracyjna. Istniejący dotychczas podział organizacji na dwa związki, żeński i męski, nie miał już sensu, gdyż, zarówno na szczeblu lokalnym jak i obiegowym czy związkowym, działalność prowadzona była wspólnie, i to niewątpliwie już od kilku lat. Wobec tego, na Walnym Zjeździe dnia 12 marca 1972 r., uchwalone zostało połączenie Związku KSMŻ i Związku KSMŻM w jeden Związek KSMP we Francji, i powołanie na czele Związku już nie tradycyjnego zarządu lecz Rady Administracyjnej złożonej z czterech sekcji: prezesostwo (prezes i jeden lub dwóch wice-prezesów) które miało za zadanie czuwanie nad wykonaniem założeń programowych i sprawnym funkcjonowaniu administracyjnym, sekretariat (sekretarz generalny, sekretarz administracyjny, dział imprez, komisja tożsamości), skarbnikostwo (skarbnik generalny, i odpowiedzialni za dział składek, materiału, strojów folklorystycznych), referat sportowy. W każdej sekcji pracowało od dwóch do pięciu członków. Następnie, w okresie wakacji letnich 1972 r., został opracowany przez prezesa Gabriel Garçon i radcy przy Radzie Administracyjnej Claude Łukasiewicz, obszerny regulamin wewnętrzny omawiający wszystkie dziedziny życia organizacyjnego. Regulamin ten, poddany pod dyskusję na zebraniu Rady Administracyjnej dnia 3 grudnia 1972 r. w obecności Rektora Polakiej Misji Katolickiej we Francji, Księdza prałata Zbigniewa Bernackiego, został wprowadzony w życie z dniem 1 stycznia 1973 r.

Można twierdzić że reformy przeprowadzone w 1972 r. i 1973 r. położyły pewien kres kryzysowi przeżywanemu przez KSMP. Przyczyniły się

do zacieśnienia węzłów między Związkiem a okręgami i lokalnymi stowarzyszeniami, i do wznowienia działalności na każdym szczeblu : tam gdzie KSMP miało trudności w utrzymaniu staru lat poprzednich, mocna struktura administracyjna powstrzymała kompletny rozkład organizacji. Stan Związku KSMP przedstawiał się w okresie od 1972 do 1978 r. następująco (35) :

- okręg Lens : 5 hót (Harnes, Lens, Méricourt, Rouvroy, Wingles)
 - okręg Douai : 10 hót (Arenberg, Aubry, Evrin Malmaison, Frais Marais, Lallaing, Leforest, Oignies-Osticourt, Pecquencourt, Pont de la Deule-Asturies, Waziers)
 - okręg Bruay : 5 hót (Bruay en Artois, Haillicourt, Houdain, Divion, Noeux les Mines)
 - okręg Lille : 2 hót (Lille, Roubaix)
 - okręg Paryż : 4 hót (Aulnay sous Bois, Blanc Mesnil, Dammarie les Lys, Paris)
 - okręg Metz : 3 hót (Metz, Nancy, Rombas)
 - okręg Montceau les Mines : 4 hót (Baudras-Essarts, Le Creusot, Les Gauthierets, Montceau-La Saule-Bois du Verre)
 - okręg Saint Etienne : 3 hót (Beaulieu-Rochela Molière, La Ricamarie, Saint Etienne),
- razem : 36 hót.

Inną bardzo ważną sprawą, ścisadającą o głębokich przemianach w mentalności młodzieży, była legalizacja poszczególnych hót, które istniały prawie wyłącznie w oparciu o statut stowarzyszeń cudzoziemskich, chociaż przeważająca większość członków posiadała obywatelstwo francuskie (tylko jednostki miały jeszcze obywatelstwo polskie). Problem ten wystąpił publicznie w połowie 1971 r. : niektóre hót domagały się przechodzenia na statut stowarzyszeń francuskich (36).

Przekonany o słuszności tego żądania, Związek KSMP zaczął, od 1972 r., nalegać na Polskie Zjednoczenie Katolickie aby powzięło odpowiednie zarządzenia w tym kierunku, ponieważ dotychczasowy statut był jednaki dla wszystkich stowarzyszeń wchodzących w skład Polskiego Zjednoczenia, a w tej sprawie

ewentualne postępowanie na własną rękę ze strony KSMP mogło wprawdzie ¹³⁹ 20
zamieszczenie wśród polonijnych organizacji i doprowadzić do rozłamów. Mimo licznych
wystąpień prezesa Związku KSMP na wszystkie zjazdy i zebrania Polskiego Zjednoczenia
Katolickiego, zmiana poglądów na ten temat postępowała bardzo powoli. Dopiero
od wiosny 1976 r., działały w Tonie Rady Administracyjnej Związku KSMP dwie
komisje: jedna, pod kierownictwem Claude Tukaszewicza, redagowała projekt
nowego statutu, a druga, pod kierownictwem Gabriel Garçon, opracowała projekt
nowych struktur Polskiego Zjednoczenia Katolickiego przede wszystkim jego reorganizacji
administracyjnej. Zastrzeżyć należy że obie komisje pracowały z polecenia zarządu PZK,
a doznały wielkiego poparcia ze strony sekretarza generalnego PZK, Księdza Wacława
Bytniewskiego. Projekty, przedstawione na ogólnej konferencji działaczy społecznych
w Fouquieres les Belhune dnia 19 grudnia 1976 r., zostały przyjęte przez Radę Naczelną
PZK dnia 13 lutego 1977 r. ^{i przez Radę Administracyjną PZK dnia 18 marca 1977 r. w Hesdigneul} w Hesdigneul. Podczas następnej kadencji (marzec 1977 r. -
marzec 1978 r.), Związek KSMP przygotował materiał do legalizacji poszczególnych
kół KSMP na statucie stowarzyszeń francuskich, zważając w tym celu różne
zebrania okręgowe. Mimo wystąpienia ze stanowiska prezesa związkowego na Walnym
Zjeździe dnia 19 marca 1978 r., Gabriel Garçon podjął się przeprowadzić do końca
tę akcję rejestracyjną; wszystkie agendy zostały oddane Związkowi na następnym
Walnym Zjeździe w marcu 1979 r.: wszystkie istniejące wówczas stowarzyszenia
w okręgach Północnej Francji były zarejestrowane jako stowarzyszenia francuskie.

Należy podkreślić fakt że przeprowadzenie tych wszystkich
reform administracyjnych oraz nadanie organizacji nowego stylu i rozpedu
umożliwione było wysokim procentem młodzieży studiującej lub po ukończeniu
szkoły średniej czy zawodowej (80%, procent ten powiększył się jeszcze po
1975 r.) ^{wśród członków}. Ta część młodzieży pragnęła odnowy stowarzyszenia, zmiany

w strukturze ; przekonana była o potrzebie tych zmian. Wysoki poziom pracy administracyjnej Związku KSMP tłumaczy się może również tym że członkami Rady Administracyjnej Związku byli wyłącznie członkowie mający ukończoną szkołę średnią i zawodową lub prowadzący studia wyższe. Na przeciętną liczbę 10 członków Rady podczas jednej kadencji (od marca danego roku do marca następnego roku), 6-7 prowadziło studia wyższe w różnych uczelniach w liczbie : na uniwersytetach (w dziedzinie prawa, medycyny, farmakologii, psychologii, matematyki), w uniwersyteckich instytutach technologicznych, w wyższych szkołach ekonomicznych, w szkołach pielęgniarstkich, itd... Do Rady Administracyjnej należeli :

od 1971 do 1978r. : Maria-Franciszka Major Sobota, Jerzyk Major, Andrzej Jaskulski, Claude Lukasiewicz, i Gabriel Garçon ;

przez dwa lub trzy lata : Alina Owczarek, Helena Jędrzejak, Marie-Hélène i Brigitte Ratajczak, Urszula Musiał, Agnieszka Janowska, Geneviève Stachowska, Jacques Natanch, Richard Mikolajczak, Richard Kowalski, Roman Regdosz, Jan i Józef Wojewoda.

W programie ideowym, Związek KSMP kierował się stale niezmienną zasadą wynikającą z samych założeń organizacyjnych. Swój charakter organizacji utrzymywany był przez : - zbiórki, zebrania, obiegowe "dni wymiany myśli", szkolenia, biuletyny, rozsyłane materiały, - imprezy : zloty związkowe w Vauchicourt, festiwale obiegowe, "week-end" w Stella Plage, związkowe uroczystości gwiazdkowe, udział w pielgrzymkach i uroczystościach organizowanych przez PZK, itd., - kursy formacyjne. Zwazrywamy na fakt że kursy te stanowiły bardzo ważne etapy w dziedzinie formacji młodzieżowej, należy przedstawić główne ich rysy. Inicjatywę zorganizowania kursów powziął Ksiądz Dyrektor Marian Wafensa, urządzając, od 26 do 31 grudnia 1970r. w Internacie Św. Kazimierza prowadzonym

przez Księżę Oblatów w Vaudricourt, pierwszy kurs formacyjny dla młodzieży KSMF. Kolejne kursy odbyły się w 1971 r., 1972 r., 1973 r. i 1975 r., zawsze w Vaudricourt od 26 do 31 grudnia ; ostatni odbył się natomiast od 8 do 30 lipca 1977 r. w La Turbie. (koło Monako). Te kursy urządziła Rada Administracyjna Związku z udziałem Księdza Dyrektora (37) i Rektora Polskiej Misji Katolickiej ; ułożeniem programu zajmował się specjalnie Claude Lukaszewicz a stronę techniczną Gabriel Garzon. Referaty wygłaszali księża, działacze społeczni, studenci na wydziale psychologii Państwowego Uniwersytetu Lille III, profesorowie z Katolickiego Uniwersytetu w Lille. Główna tematyka poszczególnych kursów przedstawia się w sposób następujący:

- rok 1970 : pogłębienie zasad wiary , religia w życiu człowieka , role i zadania Kościoła w okresie posoborowym ;
- rok 1971 : struktura i działalność stowarzyszeń miejscowych , przeprowadzenie zbiorów i robot , metody pracy zbiorowej i dynamika grup , określenie odpowiedzialności indywidualnej , funkcyjnej i kolektywnej ;
- rok 1972 : problemy związane z wiekiem młodzieżowym , okres przejściowy i jego wpływ na kształcenie charakteru i życie religijne , psychika wieku młodzieńczego , role i zadania młodzieży w ich specyficznym środowisku , etapy formowania się osobowości ;
- rok 1973 : historia i literatura polska , polskie tradycje i zwyczaje ;
- rok 1975 : dynamika grup , młodzież a emigracja polska ;
- rok 1977 : historia Kościoła , struktura kościelna , problem wiary , problemy wieku młodzieńczego , historia Polski , emigracja polska we Francji i w świecie .

W sprawie stosunków młodzieży do kraju pochodzenia, można tylko potwierdzić wyniki ankiety przeprowadzonej ^{z 1973 r.} przez Księdza Romana Dzwonkowskiego, publikowane w artykule pod tytułem "Młodzież polonijna we Francji wobec polskich tradycji narodowych. Z zagadnień integracji społecznej." (38). O ile na pytanie "Czy interesujesz się Polską i dla czego?" 100 osób na ogólną liczbę 135 respondentów (74%) odpowiadało pozytywnie, a na pytanie "Co cie łączy z Polską?" 74 razy (54%) padła odpowiedź "czuję się Polakiem, Polką", to odpowiedzi na kolejne pytanie o kwestii "wyboru ojczyzny" znacznie kontrastują z powyższymi wynikami:

« "Czy uważasz za swoją ojczyznę?" »

Francje	25 odpowiedzi	(19%)
Polskę	2	(1%)
obydwa kraje.	41	(30%)
obydwa kraje, jednakże z pierwszeństwem Polski	27	(20%)
obydwa kraje, jednakże z pierwszeństwem Francji	36	(27%)
inne opinie	14	(3%)

»

Nie dysponując innymi danymi na ten temat, ^{odnośnie do KSMF} mogę jedynie, na podstawie osobistych doświadczeń, podkreślić słuszność uwagi zwróconej przez Księdza Dzwonkowskiego w analizie tego pytania:

« Wydaje się, że włączenie Polski do pojęcia ojczyzny oznacza głównie poczucie związku z polską kulturą narodową i tradycją oraz polskim pochodzeniem przy jednoczesnej integracji ze społecznością francuską i braku uczucia wewnętrznej rozdarcia między tymi dwoma duchowymi przynależnościami. (...) »

Pomimo zainteresowania nie większej części członków organizacji kulturą, tradycjami, folklorem polskim, znajomością języka polskiego co do

bardziej słabnieła. Należy jednak podkreślić że większość członków należała już do trzeciego, a niekiedy nawet do czwartego pokolenia na emigracji. Do przykładów tej stopniowej utraty znajomości języka polskiego można zaliczyć co najmniej większe używanie języka francuskiego podczas zebrań i w redagowaniu komunikatów i różnego rodzaju materiału dostarczonego stowarzyszeniom przez Związek. Już w 1966 r., cały materiał przygotowany przez Księdza Dyrektora Lewickiego z okazji rocznicy "Week-End'u" i rekolekcji redagowany był w języku polskim i francuskim. Natomiast, następny Dyrektor, Ksiądz Marian Gutowski (39) ze zgromadzenia Societas Christi pro Emigrantibus, redagował wszystkie okólniki wyłącznie w języku polskim; Ksiądz Dyrektor Marian Waleśna znowu używał obydwu języków. A od 1972 r., kiedy to sprawę redakcji różnych biuletynów i okólników (od 10 do 15 stron) zajmował się sekretariat Rady Administracyjnej Związku, najbardziej używany był język francuski, nawet prawie wyłącznie po 1974 r.

* *
*

Ogólne zadanie stowarzyszenia KSMP, t.j. wychowanie młodzieży w duchu narodowo-katolickim, zostało więc, zwłaszcza w okresie przedwojennym i w pierwszych latach powojennych, w pewnej mierze zrealizowane. Warunki były wprawdzie sprzyjające: organizacja silna liczebnie, na różnych szczeblach organizacji grono działaczy o wysokim wyrobieniu społecznym, wielki wkład księży, autorytet rodziców czuwających nad utrzymaniem charakteru religijnego i katolickiego życia rodzinnego i społecznego.

Z perspektywy kilku lat, można wnioskować że trzeba było skorzystać z dynamizmu organizacji w latach 1950-tych aby jej nadać odpowiedni kierunek który zapewniłby dalszy ciąg rozwoju i żywotności. Pewne znaki już oznaczały że zmiany były potrzebne: n.p. stopniowy ubytek członków, utrata znajomości języka polskiego. Trzeba było mieć, zwłaszcza kiedy procent młodzieży studiującej wśród członków stowarzyszenia znacznie powiększył się, kłaść nacisk na przywiązanie z kulturą polską, z wartościami cywilizacyjnymi polskimi, nie ograniczyć się do podkreślenia charakteru polskiego, zresztą nie precyzyjnie określonego, organizacji. Czy było to możliwe? Przypnieć trzeba że, w lokalnych stowarzyszeniach, materiał ludzki nie zawsze nadawał się do takiego typu działalności, a miejscowi działacze i duszpasterze czynili to co było możliwe. Ponadto, trzeba również brać pod uwagę fakt że KSMP należało do centralnych organizacji narodowo-katolickich, które z kolei oznaczały się zbyt wielkim konserwatyzmem.

Silna reorganizacja administracyjna wprowadzona na początku lat 1970-tych zdobyła przez pewien okres czasu zapobiec kompletnemu rozkładowi organizacji. Skutki tego działania, a ówczesni odpowiedzialni KSMP o tym byli przekonani, mogły być tylko tymczasowe. Do utrwalenia nowego stylu organizacji,

MS 26

konieczna była rewizja założeń programowych. W pewnym stopniu, n. p. za pośrednictwem kursów formacyjnych, próbowano je dokonać. Chciał zaś przeprowadzić reorganizację nie tylko KSMP ale całego Polskiego Zjednoczenia Katolickiego, Rada Administracyjna Związku za wiele czasu i energii poświęciła sprawom czysto organizacyjnym; gruntowna analiza programu ideowego nie została zrealizowana.

W tych warunkach, praca kolejnych zarządów związkowych nastawiona była na coraz to większe trudności: oddalenie się młodzieży polonijnej od wszystkiego co tradycyjne i również od parafii polskich, chroniczny brak kadry młodzieżowej, itd. ... Mimo wartościowych inicjatyw (wskazanie na do objęci związanej ze zjazdem Polonii zagranicznej w Kanadzie w 1978 r. pod nazwą "Polonia Jutra", lub z działalnością Solidarności i przyjęciem we Francji Lecha Wałęsy w 1981 r., za prezencją Richard Kowalskiego; szukanie nowego stylu działalności religijnej (zebrania dyskusyjne, dni modlitwy, wprowadzenie nowoczesnych pieśni religijnych i nowego stylu muzyki młodzieżowej), udział w przyjęciu kardynała Glempa we Francji, wydawanie gazетки pod tytułem K-plus, za obecnej prezencją Edmunda Oszczeraka), stan KSMP we Francji stopniowo się pogarszał; przedstawia się obecnie następująco: Związek liczy około 200 członków, poza okręgiem Douai już żaden okręg nie istnieje, na terenie Północnej Francji działa tylko 10 kół, istnieje jeszcze koło w Paryżu i prawdopodobnie koło w Saint Etienne z którym Związek nie ma obecnie kontaktu (40).

Jednakże trudno jest obecnie podjąć się dokładnej analizy tego fenomenu i w ogóle okresu od 1980 r. Procesy które doprowadziły do obecnego stanu, a których historyczne powiązania niniejszy artykuł próbował uwypuklić, torzą mi nadal. Za kilka lat łatwiej będzie na pewno przeprowadzić analizę i dokładnie ocenić.

- (1) W miejscowościach zamieszkałych przez większe skupiska Polaków, mogły działać kilka samodzielnych stowarzyszeń. Aby ich rozróżnić, używano w nazwie numeru szybu górniczego przy którym dane osiedle polskie mieszkało.
- (2) Nie zachowały się archiwa Związku SMP żeńskiej z tego okresu. Nie wiadomo czy odrębna administracja stowarzyszeń żeńskich istniała już w 1933 r. Natomiast z dwóch relacji prasowych - "Nowy Dyrektor Związku KSMPZ" w Świątek Dziecięcy, dodatek dla młodzieży dziennika Wiarus Polski, nr 56 z 9. III. 1938 r., oraz "Wspomnienie o Teresie Durczyńskiej" w Narodowiec, nr z 19. VI. 1974 r., str. 6 - można wnioskować że osobny zarząd żeński działał od 1934 r.
- (3) Zob. n.p. artykuł pod tytułem "Walny Zjazd Związku KSMPM" sprawozdawcy Leona Rączego w Świątek Dziecięcy (Wiarus Polski), nr 51 z dnia 2. III. 1938 r. Także relacje ustne Stefana Witkowskiego, jednego z założycieli SMP Houdain w 1924 r., członka honorowego Związku KSMP, i Zygmunta Palczewskiego, działacza katolickiego z Marles les Mines.
- (4) A. Paczkowski szeroko omawia działalność Wiarusa Polskiego w Prasa i społeczność polska we Francji 1920-1940, Ossolineum, 1979, passim.
- (5) W 1934 r., już po publikowaniu działu "Wiadomości z SMP" w Wiarusie Polskim, inny dziennik polski wydawany na Północy Francji, w Lens, Narodowiec, otworzył dział dla młodzieży zrzeszonej w Związkach SMP pod tytułem "Dział SMP" a następnie "Gotów - Sprawy Szwajcarski, dział Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej (KSMP)". O Narodowcu, zob. A. Paczkowski, op. cit., passim.
- (6) Obłęgi Lens i Bruay en Artois utworzyły się samorzutnie już w 1933 r., obłą Bruay w pierwszym półroczu (w książce protokołarnej Związku SMPM, sprawozdanie ze zebrań odpowiedzialnych za dział sportowy, tak zw. komendantów, które odbyło się dnia 11 czerwca 1933 r. w Houdain, podaje że delegaci zostali po zebraniu przyjęci w Berlin przez tamtejszą młodzież i księdza Sawickiego który « jest Patronem Obłęgowym Stowarzyszeń Młodzieżowych »),

147

a okręg Lens w lipcu 1933 r. (według listu Księdza Jakubcaka z dnia 19.VII.1933 r., w porządaniu autora; zob. także "Gotów-Sprawie Stwi" w Narodowiec, nr 171 z dnia 24.VII.1938 r.). Numery porządkowe poszczególnych okręgów ustalono według kolejności odbytych zjazdów konstytucyjnych. Za oficjalną datę założenia tych trzech okręgów uważa się zatem styczeń i marzec 1934 r..

(7) Okręg Abracki miał charakter mieszany. Należały do niego trzy koła młodzieży żeńskiej (Ensisheim, Wittelsheim, Wittenheim), jedno koło młodzieży męskiej (Ensisheim), oraz kilka stowarzyszeń dzieci.

(8) Pewne stowarzyszenia istniały w regionie Montceau les Mines znacznie przed utworzeniem okręgu; n.p. sekcja STPM w Les Gauthereys została założona w 1927 r..

(9) Na walnym zjeździe w Lens, dnia 7 lutego 1937 r. obecnych było 57 delegatów reprezentujących 26 stowarzyszeń, dnia 27 lutego 1938 r. 46 delegatów z 23 stowarzyszeń, a dnia 26 lutego 1939 r. 50 delegatów z 27 stowarzyszeń. Obecni byli jedynie przedstawicielami sekcji z Północnej Francji.

(10) Zob. "Gotów-Sprawie Stwi" w Narodowiec, nr 98 z dnia 27.IV.1938 r..

(11) W okręgu Montceau les Mines istniały koła żeńskie w Les Essarts (lub Bauhas-Essarts), Le Magny, Bois du Verne (lub La Saule - Bois du Verne).

(12) Cechę narodowo-katolicką, nie tylko organizacje KSMP ale i wszystkie stowarzyszenia wchodzących w skład Zjednoczenia Polskich Towarzystw Katolickich, podkreśla n.p. Jan Szymatka, przez Okręg II Douai Związku KSMPM, w swoim referacie na zjeździe IV Okręgu Zjednoczenia w dniu 24.V.1937 r. w Waziers: « (...) Stwierdzono po ostatnich przemianach na Wychodźstwie, (...), że używanie języka polskiego i przynależność państwowa nie daje jeszcze gwarancji silnego związania duchowego emigracji polskiej z Matką polską, i w konsekwencji rozumiano, że poczucie polskiemu emigranta należy dać jako podstawę moralność, wiary ojcio w jego sercu ożywić, a wówczas poczucie przynależności do narodu polskiego uswięcone będzie nakazem moralnym, wówczas zdatka lub zaparcie się narodu będzie sprawą sumienia, podobnie jak sprawą sumienia jest zaparcie się Boga. (...) » (zob. Narodowiec, nr 251 z dnia 27.V.1937 r.).

148^c

(13) N. p. « Rezolucje z Kongresu - Złotu KSMP w Waziers (Nord) 21 sierpnia 1938 r. . Polska Młodzież Katolicka z Francji, zebrana na swym Kongresie - Złocie w Waziers (Nord) w niedzielę 21 sierpnia 1938 r. , postanawia co następuje :

- 1) stać wiernie przy swoich zasadach i wyznawać w życiu codziennym wiarę swych Ojców ;
- 2) przeciwstawić biednym i ciasnym poglądom doby dzisiejszej a w szczególności ideologii krwi i rasy oraz klasowości ideały i wspólnotę katolicką w Chrystusie przez Kościół ;
- 3) dążyć do zjednoczenia całej polskiej młodzieży na emigracji przez rozkrzewianie miłości i uchochania tego co polskie i katolickie ;
- 4) zachować pełną lojalność wobec Francji, przybranej Ojczyzny , z tym przekonaniem że służba dla Boga i Polski nie przeszkadza w spełnianiu obowiązków wobec drugiej Ojczyzny . » (zob. Narodowiec , nr 195 z dnia 23. VIII. 1938 r.) .

(14) Pierwszy zlot obregowy urzadzil Obreg II Douai KSMPM dnia 16. VI. 1935 r. , Obreg III Bruay en Artois KSMPM dnia 12. IX. 1937 r. , a Obreg I Lens KSMPM dnia 24. VIII. 1938 r. w Noyelles sous Lens. Natomiast, pierwsze Święto Młodzieży zorganizował Obreg III KSMPM dnia 8. XI. 1936 r. w Berlin ; a w 1938 r. , nie tylko obregi ale i miejscowe stowarzyszenia urzadzily takie swieta z dwiym powodzeniem (zob. "Gotów - Sprawie Służ." w Narodowiec , nr 294 z grudnia 1938 r.). O podobnych uroczystościach organizowanych przez oddziały ziemskie , dotychczas nie wie wiadomo.

(15) Według sprawozdania ze Złotu - Kongresu w Harnes w książce protokolatnej Związku KSMPM.

(16) Sport cieszył się ogromnym powodzeniem wśród stowarzyszeń KSMPM. Na zlotach obregowych , świętach młodzieży i zlotach - kongresach , odbywały się zawody w lekkoatletyce , piłce nożnej , siatkówce , koszykówce ; rozgrywki eliminacyjne miały miejsce przed dniem uroczystości w poszczególnych obregach. Ponadto urzadzane były mistrzostwa obregowe i związkowe w tenisie stołowym , i członkowie KSMPM brali także udział w Biegu Narodowym organizowanym przez Komisję Wychowania Fizycznego przy Radzie Potozumiecowskiej Związków Polskich we Francji.

149 d

(17) Zresztą bardzo niski procent młodzieży polskiej prowadzi studia średnie lub wyższe w uczelniach francuskich, jak to wynika ze sprawozdań Komisji Kulturalno-Oświatowej przy Radzie Potozumiewskiej Związków Polaków we Francji. Na przykład, Rocznik Rady Potozumiewskiej Związków Polaków we Francji, Lille, grudzień 1935 r., str. 30-34-35, podaje że liczba młodzieży polskiej we Francji w wieku od 7 do 25 lat, żyjącej w większych osiedlach polskich, wynosi około 150 000, w tym 14 500 należących do organizacji młodzieżowych (Harcerstwo, Szkół, Strzelec, KSMF, PZPN), a liczba zarejestrowanych przez Komisję Kulturalno-Oświatową uczniów polskich w szkołach ponad podstawowych wynosi 215, « z czego 70 kształci się w seminariach duchownych, reszta natomiast w komunalnych i państwowych szkołach zawodowych i średnich »; do tych 215 należy dodać 4 studentów na uniwersytecie w Lille i 5 w Strasburgu.

(18) Pierwszy powojenny walny zjazd Związku KSMFM odbył się w Lens dnia 12 sierpnia 1945 r..

(19) Zebatanie konstytucyjne okręgu żeńskiego i okręgu męskiego Billy-Montigny odbyło się dnia 26 stycznia 1947 r. w Billy Montigny; prezeską została wybrana Cecylia Donner (Sallaumines), prezesem Edmund Woźniak (Sallaumines), a dyrektorem okręgów został mianowany Ksiądz Antoni Majchrzak (Sallaumines). W drugiej połowie lat 1950-tych działalność okręgów Billy-Montigny stopniowo słabnieła, i stowarzyszenia należące do okręgu Billy-Montigny zostały w 1958 r. (?) ponownie wcielone do okręgu Lens.

(20) Zebatanie organizacyjne okręgu paryskiego odbyło się 10 czerwca 1951 r.; miał on charakter mieszany, czyli żeński i męski razem; pierwszym prezesem był Aleksander Maluty. W Środkowej Francji, trzeba odróżnić okręg Montceau Les Mines powstały przed wojnę światową, i okręg Saint Etienne którego data założenia nie jest bliżej znana (notatka o stanie Związku KSMFZ, choć nie datowana, ale prawdopodobnie pisana w połowie lat 1950-tych, wzmiankuje że okręg Saint Etienne nie był jeszcze « formalnie ukonstytuowany »).

(21) Egzemplarz zachowany w Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu nie jest datowany.

(22) Szczegółowy rozkład tematów w Biuletynie Centrali Związków KSMP we Francji, rok III, nr 1 z dnia 20 grudnia 1949 r.

(23) Podana data (rok 1958) jest nieprawna.

(24) Pierwsze takie spotkanie odbyło się w dniu 8.III.1957 r.

(25) Niektóre sesje, pod nazwą "Kurs kierowniczek lub kierowników pracy", służyły wyłączenie temu celowi.

(26) Na niwie organizkowej, takie "Dni skupienia" zostały jedynie zorganizowane w 1948 r. (4 kwietnia dla młodzieży żeńskiej, 1 maja dla młodzieży męskiej) i w 1950 r.

(29 stycznia dla młodzieży męskiej, 19 lutego dla młodzieży żeńskiej), w internacie prowadzonym przez Księżę Oblatów w Béthune, przeniesionym następnie do pobliskiej miejscowości w Vaudricourt.

(27) Szerzej na temat Modego Serca w: G. Gargon, Le "Mode Sercé" - journal de l'Association Catholique de la Jeunesse Polonaise KSMP en France. (1946-1953), mps., sesja na temat pracy polskiej we Francji 1918-1984, Uniwersytet Lille III, 20-22 listopada 1984 r. (aktualne symposium w druku).

(28) Relacje prasowe ze Złotów czy to w prasie polskiej czy to w regionalnej prasie francuskiej, wyrażają się bardzo pochwalnie w stosunku do organizacji KSMP, i podkreślają wielki udział wychodźstwa polskiego w tej uroczystości. N.p. tytuł sprawozdania ze Złota dnia 30 czerwca 1957 r. w Vaudricourt brzmi: « 10 000 rodaków na wspólnym Złocie Związków KSMP m. i z. w Vaudricourt » (zob. Narodowiec, nr 158 z dnia 5 lipca 1957 r.).

(29) Według listu Księdza Lewickiego do duszpasterzy polskich we Francji z dnia 27.II.1960 r.

(30) Wyjątek z sprawozdania w Narodowcu, nr 162 z dnia 11 lipca 1956 r. : « Po złożeniu przyrzeczeń, wszyscy uczestnicy Złota przenieśli się myślą do Poznania, gdzie Młodzież polska przypięczętowała własną krewią wierność naszym ideałom. W tej samej chwili rozstąpiły się znowu purpurowe zasłony, i na scenie zaczęli się pojawiać druhowie i druhny w strojach narodowych. Każdy z nich niósł w skupieniu wielką literę i stawał w szeregu. Na sali zapanała cisza: Każdy czytał z mimowolnym przejęciem w szereg układający się powoli wyraz: P-O-Z-N-A-N! Tak była to nazwa tego męczennickiego miasta.

151 ♀

Gdy całe słowo zostało już uformowane, przystojne załobę standardy młodzieżowe pochylili się w niemym hołdzie, (...).

W tej samej chwili Ksiądz Rektor Kwasny zwrócił się ponownie do uczestników Złotu, wzywając ich do odmówienia wspólnej modlitwy za poległych Bohaterów. ».

(31) N.p. na Walnym Zjeździe Związków dnia 8 marca 1964 r., tytuł jednego z tematów dyskusyjnych był: « znajomość języka polskiego wzbogaca twój umysł i serce. ».

(32) Według sprawozdania w książce protokołarnej Związku KSMPM.

(33) Ksiądz Lewicki pracował już dla organizacji KSMP przed nominacją, w parochietniku 1951 r., na stanowisko dyrektora związkowego; między innymi przewodniczył delegacji KSMP na międzynarodowy kongres młodzieżowy w Lourdes w lipcu 1949 r..

(34) Nie można wszystkich działaczy wymienić; a wśród odpowiedzialnych obywateli, wielu zasłużyło choćby na krótkie wspomnienie.

(35) Według "Spisu Adresów Zarządów KSMP na rok 1976-77". Istniały także w pewnym okresie koła w Auchy les Mines, Barlin, Herrin Coupigny, Vaudricourt, Courcelles les Lens, Monigny en Ostrevant, Tourcoing, Audun le Tiche, Thionville - Terwill.

(36) Głównym promotorem tych zadań było stowarzyszenie Evin Malmaison (okręg Douai), które, w połowie 1971 r., przybrało nazwę "Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży z Połączenia Polskiego", z której następnie zrezygnowało po dyskusji z zarządkiem związkowym.

(37) Dyrektorem związkowym był od końca 1969 r. Ksiądz Walsens. W styczniu 1975 r. został mianowany Vice-Dyrektorem, Ksiądz Krystian Kleszewski ze zgromadzenia Societas Christi pro Emigrantibus (tak zw. Chrystusowcy). Po ostatecznym ustąpieniu Księdza Walsensy na początku 1976 r., Ksiądz Kleszewski pozostał sam na stanowisku Dyrektora, do końca lipca 1977 r..

152 g
(38) Zob. Studia Polonijne, tom II, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin - 1978, str. 207-278.

(39) W chwili ustąpienia Księdza Lewickiego ze stanowiska Dyrektora Związków KSMP w grudniu 1966 r., Ksiądz Gutowski sprawował urząd sekretarza generalnego Polskiego Zjednoczenia Katolickiego. Ksiądz Gutowski został mianowany dnia 18 stycznia 1967 r. dyrektorem tak zw. "Polskiej Komisji Młodzieżowej", obejmując kierownictwo Związków KSMP i Związku Krucjaty Eucharystycznej (organizacja dziecięca), i piastując nadal funkcję generalnego sekretarza PZK.

(40) Relacja ustna Marka Ziembę, sekretarza Związku KSMP, z dnia 13.V.1988 r..